

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศในช่วง 2 – 3 ทศวรรษที่ผ่านมาทำให้ประเทศเปลี่ยนแปลงไป โดยเน้นให้ความสำคัญต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ มีการเปลี่ยนแปลงสังคม จากภาคเกษตรกรรมเป็นภาคอุตสาหกรรม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและสังคมไทย โดยที่หันไปยึดเอาวัตถุเป็นสำคัญจึงเกิดเป็นค่านิยมทางวัตถุนิยม มีอำนาจนิยมเข้ามาเกี่ยวข้อง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วนี้ ก่อให้เกิดความสับสนในเรื่องของมโนทัศน์และค่านิยม เกิดความขัดแย้งระหว่างบทบาทและหน้าที่ของบุคคล สถาบันต่าง ๆ มากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2537) และยังทำให้โครงสร้างแบบแผนประเพณีที่ดีงามเกิดการแปรเปลี่ยนไป ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของคนในสังคมเป็นไปโดยสับสนใช้เงินและอิทธิพลเป็นฐาน ขาดแนวทางที่เป็นธรรมทางด้านจิตใจ ถอยห่างจากความศรัทธา ความเชื่อในศาสนธรรมที่ใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ก่อให้เกิดภาวะเสื่อมทรามทางศีลธรรมและจริยธรรมอย่างน่าวิตก ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เกื้อกูลซึ่งกันและกันเริ่มมีลดน้อยลง มีวิถีชีวิตแบบเมืองมุ่งแข่งขันกัน ในลักษณะของสังคมบริโภคนิยม (ชาคริต ชมชื่น, 2538, หน้า 23) นอกจากนี้ปัจจุบันเป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสารการติดต่อสื่อสารกันเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ทำให้การถ่ายเทสิ่งต่าง ๆ ของสังคมในภูมิภาคของโลกเป็นไปอย่างรวดเร็วและง่ายดาย โดยเฉพาะกระแสทางด้านวัฒนธรรมจากต่างชาติมีการหลั่งไหลเข้าสู่สังคมไทยอย่างไม่หยุดยั้ง ส่งผลให้คนในชาติรับเอาวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาอย่างรวดเร็วง่ายดายและขาดการเลือกสรร ละทิ้งแบบแผนค่านิยม วิถีชีวิตที่ดีงาม มีคุณค่าของสังคมไป ก่อให้เกิดความสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ของชาติไปอย่างน่าเสียดาย ทำให้เกิดปัญหาทางด้านวัฒนธรรมจนถึงขั้นรุนแรงมากมายหลายประการ เช่น การเกิดช่องว่างระหว่างวัฒนธรรม ความหย่อนยานในศิลปวัฒนธรรม (เดโช สวานานนท์, 2536, หน้า 113-115) เป็นต้น

ปัญหาทางด้านวัฒนธรรมในชั้นวิกฤตนี้ กำลังเป็นปัญหาสำคัญของประเทศต่าง ๆ และได้ขยายไปสู่ปัญหาระดับโลก โดยเฉพาะในประเทศที่มีการพัฒนาทางเทคโนโลยีสูงที่ไม่ได้คำนึงถึงมิติทางด้านวัฒนธรรม จนกระทั่งองค์การ สหประชาชาติและองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ประกาศให้ช่วงปี พ.ศ. 2531 - 2540 เป็นทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม (World Decade for Cultural Development 1988-1997) โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ประเทศสมาชิกได้มองเห็นความสำคัญของวัฒนธรรม ที่มีส่วนเสริมสร้างสัมฤทธิ์ผลในการพัฒนา และความเข้าใจระหว่างชุมชนต่าง ๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ ซึ่งประเทศไทยได้เข้าร่วมดำเนินงานนี้ด้วย (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2537) และจากผลของการประชุมสมัชชาโลกที่กรุงโคเปนเฮเกน ประเทศฟินแลนด์ เพื่อร่วมหาแนวทางการแก้ปัญหาที่เป็นวิกฤติการณ์ทางสังคมในหลายด้าน พบว่าวิกฤติการณ์ทางด้านจิตใจ และวัฒนธรรมเป็นวิกฤติการณ์ที่รุนแรงที่สุด ไม่สามารถจะแก้ไขได้ง่ายดายเพราะเป็นสิ่งที่ฝังลึกอยู่ในตัวของมนุษย์ (ประเวศ วะสี, 2538, หน้า 3) ทั้งนี้ทางด้านสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้ทำการวิเคราะห์ปัญหาในรอบปีที่ผ่านมา และแนวโน้มในอนาคตของวัฒนธรรม โดยได้ทำการค้นคว้ารวบรวมจากเอกสาร ผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนจากข้อมูลแหล่งอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้สรุปปัญหาทางด้านวัฒนธรรมทั้งหมด 11 ประการ ซึ่งในที่นี้จะขอลำถึงข้อที่สำคัญเพียง 2 ประการคือ ข้อ 3 และ ข้อ 7 ดังนี้

...(3) ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิมของไทยหลายอย่างถูกละเลยนำไปใช้ในทางที่ไม่ถูกต้องหรือบางอย่างกลายเป็นเรื่องที่ล้าสมัยเพราะไม่สามารถเข้าถึงเนื้อหาและความหมายที่แท้จริง ตลอดจนคุณค่าแบบดั้งเดิม จึงส่งผลกระทบต่อค่านิยมและวิถีชีวิตของคนไทยจำนวนมาก และ... (7) วิถีชีวิตและภูมิปัญญาไทยอันเป็นรากฐานแห่งเผ่าพันธุ์ได้รับการดูหมิ่นและมองข้าม เยาวชนและประชาชนรุ่นใหม่ไม่ตระหนักในคุณค่า เห็นเป็นสิ่งที่ล้าหลัง น่าละอาย เกิดภาวะกระเลือกกระสนใจได้ตามวัฒนธรรมต่างชาติที่เปลี่ยนแปลงและรวดเร็วอย่างรวดเร็วจนไม่สนใจศึกษาสิ่งที่ดีในวิถีชีวิต และภูมิปัญญาของคนไทยที่มีมาแต่เดิม ก่อให้เกิดการสูญเสีย ...

ปัญหาดังกล่าวนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น และส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนไทยในสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะในบรรดาชนรุ่นใหม่ที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมจากเมืองหลวง และจากต่างประเทศทางตะวันตก หันมารับของใหม่ ๆ ที่คัดค้านกับของเก่า เลยเป็นผลให้ความเป็นตัวเองและความเป็นปึกแผ่นทางสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นค่อย ๆ หดไปเกิดสภาวะขัดแย้ง โดยเฉพาะการเข้ากันไม่ได้ระหว่างคนรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2531, หน้า 12) ผลที่ตามก็คือ สังคมท้องถิ่นขาดการทรงตัว หมดเอกลักษณ์และความมั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรม ในที่สุดก็มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ยากแก่การพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม อันรวมถึงดินแดนล้านนาที่มีอารยธรรม และมรดกทางวัฒนธรรมที่สั่งสมล้ำค่ามาช้านานนับ 700 ปี ได้ถูกรุกรานจากวัฒนธรรมเมืองหลวงและชาติตะวันตกอย่างหนัก ส่งผลให้วัฒนธรรมที่สั่งสมของล้านนาเริ่มเสื่อมสลายลงไปอย่างรวดเร็ว จนทำให้สังคมล้านนามีสภาพเป็นสนามพิฆาตทางวัฒนธรรม (Cultural Killing Field) (ศิริชัย นฤมิตรเวชการ, 2537, หน้า 2) ซึ่งตัวอย่างหนึ่งจะเห็นได้จากที่มีการเลียนแบบของเก่าเพื่อการค้าขายและการท่องเที่ยว ภาษาพูดที่ไพเราะอ่อนหวานน่าฟังอย่างยิ่ง ก็ไม่เป็นที่นิยมพูดกันในหมู่ของคนวัยรุ่นหนุ่มสาว ตลอดจนการแต่งกายที่เรียบง่ายสวยงาม และเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นของคนล้านนา (ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2536, หน้า 11) นอกจากนี้นโยบายของการพัฒนาจากส่วนกลางมีส่วนอย่างมากที่ทำให้วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ และความเป็นตัวตนที่แท้จริงของล้านนาเกิดการเปลี่ยนแปลงไปเกือบสิ้นเชิงคงมีหลงเหลืออยู่บ้างบางส่วน ซึ่งยากต่อการที่จะประติดประต่อกันให้คงรูปการณ์ หรือสภาพเดิมไว้ได้ (จุลธิ์ ชูชาติ, 2537, หน้า 66) เอกลักษณ์บางอย่างได้สูญหายไปเลยก็มี เช่น ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต และมีความสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยจรรโลงหรือควบคุมสังคมให้อยู่อย่างสงบสุข ได้แก่ ประเพณีการถือผี การแ้วสาว เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแสของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ได้แพร่ขยายสู่ล้านนาในลักษณะของการใช้อำนาจบังคับให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และได้เกิดต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน นโยบายเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อจิตสำนึกของคนต่อความเป็นท้องถิ่นและรากเหง้าที่แท้จริงของล้านนาเป็นอย่างมาก

จากสภาพดังที่กล่าวมาแล้วนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกคนในชาติต้องร่วมมือช่วยกันแก้ปัญหาทางด้านวัฒนธรรม ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ถ้าหากปล่อยทิ้งไว้ประเทศของเรา

จะสูญเสียเอกลักษณ์ที่ดั้งเดิมไป โดยที่การแก้ปัญหาที่นั่นจะต้องเริ่มตั้งแต่ระดับนโยบายของรัฐบาล ลงมาถึงระดับท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างเป็นระบบประสานต่อเนื่องกัน ร่วมกันสร้างความตระหนักในการเห็นคุณค่า ความสำคัญของวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม ให้แก่คนในสังคมอย่างจริงจังจึงจะสามารถลดปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งในการแก้ปัญหานี้ได้มีการเห็นความสำคัญและลงมือทำกันอย่างจริงจังเห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนมากขึ้น โดยเฉพาะในระดับรัฐบาลกล่าวคือในสมัยรัฐบาลของพล.ร.ท. นายกรัฐมนตรีนายชวน หลีกภัย ที่ได้ประกาศให้ ปี พ.ศ. 2537 เป็นปีรณรงค์วัฒนธรรมไทย และช่วงปี พ.ศ. 2537- 2540 ให้เป็นช่วงปีแห่งการรณรงค์และสืบสานวัฒนธรรมไทย มุ่งพัฒนา และรณรงค์ให้คนในชาติได้ตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมไทยแล้วร่วมกันอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชาติ แต่ผลที่ได้เกือบทั้งหมดเป็นการทำเพื่อการท่องเที่ยว เป็นการหารายได้เข้าประเทศโดยการใช้วัฒนธรรมเป็นสินค้าสำคัญ นับได้ว่าเป็นเพียงการสนองตอบต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเท่านั้นเอง โดยที่ผลที่ต้องการตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริงนั้นยังไม่สามารถจะบรรลุได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของความตระหนักในความสำคัญ คุณค่าที่แท้จริง ตลอดจนถึงขั้นการเกิดจิตสำนึกที่ดีต่อวัฒนธรรม และสิ่งที่เป็นตัวตนแท้จริงเป็นรากเหง้าของตนเอง ซึ่งลักษณะเหล่านี้เป็นผลที่มั่นคงถาวรเปลี่ยนแปลงยาก และสามารถจะพัฒนากลายเป็นนิสัยที่ถาวรเป็นตัวตนที่แท้จริงต่อไป ซึ่งในการที่จะทำให้เยาวชนของชาติเกิดคุณลักษณะดังกล่าวมานี้ทำได้ค่อนข้างยากมาก แต่วิธีการหนึ่งที่นับได้ว่าเป็นวิธีการช่วยแก้ปัญหาทางด้านวัฒนธรรมให้ผ่อนคลาย และหมดลงไปในที่สุดก็คือการปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ผ่านกระบวนการการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดในการแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ต่าง ๆ (ประเวศ วะสี, เรื่องเดียวกัน, หน้า 3-4) โดยมุ่งให้คนในชาติได้เกิดความรัก ความหวงแหน ตระหนักในคุณค่าความสำคัญ การมีจิตสำนึกที่ดีมีความรับผิดชอบและประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกต้องดีงามต่อวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น และระดับประเทศชาติ ตลอดจนความเป็นตัวตนและรากเหง้าที่แท้จริงของตนเอง จนถึงขั้นเกิดความรักและความภูมิใจในความเป็นตัวตนที่แท้จริงต่อท้องถิ่นและประเทศชาติ อันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงทางด้านวัฒนธรรมของชาติสืบต่อไป (เดโช สวานานนท์, 2526)

การจัดการศึกษาของไทยเราเท่าที่ผ่านมาแล้วยังประสบกับปัญหาต่าง ๆ มากมาย หลายประการทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น หลักสูตรที่ใช้ในการจัดการศึกษาได้ถูกกำหนดมา

จากส่วนกลาง ซึ่งมุ่งให้นักเรียนเรียนในสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว เยาวชนและคนในชาติจึงไม่เกิดความรักและความภูมิใจในท้องถิ่นของตน จึงอาจกล่าวได้ว่าหลักสูตรที่กำหนดขึ้นไม่ตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่น (วิรัตน์ บัวขาว, 2537 หน้า 55) ดังนั้นในการจัดการศึกษาควรจัดให้มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีบทบาทในการกำหนดสิ่งที่จะให้เด็กเรียนรู้ให้สนองต่อความต้องการของท้องถิ่น โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น วัฒนธรรมที่ดีงามมีคุณค่า เพื่อเป็นการสร้างให้เยาวชนรักท้องถิ่นของตนเอง มีความภาคภูมิใจในความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ตระหนักในความสำคัญและเห็นคุณค่า ตลอดจนการมีจิตสำนึกที่ดีต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง

ในส่วนการเรียนการสอนทางด้านวัฒนธรรมนั้น พัทยา สายบุญ (2538, หน้า 23) ได้เสนอวิธีการสอนวัฒนธรรมไว้ดังนี้

การสอนวัฒนธรรมนั้นผู้สอนต้องทำตัวเป็นผู้เรียน ผู้เรียนเป็นผู้สอน จะได้สอนไม่เหมือนสอนเรียนไม่เหมือนเรียน เรียนเพื่อเป็นการรู้เพื่อใช้ ไม่ใช่รู้เพื่อรู้ นักเรียนจึงจะเกิดความตระหนักและจิตสำนึกที่ดีได้

ซึ่งมีความสอดคล้องกับคำกล่าวของ ประเวศ วะสี (2537 อ้างใน อรุณี แสงเพ็ญ, 2537, หน้า 3) ที่กล่าวว่า “โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างจิตสำนึกให้นักเรียนโดยผ่านกระบวนการเรียนการสอน” ในการจัดการเรียนการสอนโดยทั่วไปแล้วต้องคำนึงถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเป็นหลักว่าในหลักสูตรได้กำหนดให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอย่างไร โดยทำควบคู่ไปกับการวัดและประเมินผลเพื่อตรวจสอบว่าได้ผลบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายมากน้อยเพียงใด และนักเรียนแต่ละคนมีจุดเด่นและด้อยในเรื่องใดบ้าง จะซ่อมใครด้วยวิธีใดและเสริมใครด้วยวิธีใดเช่นกัน โดยเฉพาะแล้วการวัดด้านความรู้สึกนึกคิด ด้านความตระหนัก ด้านการเห็นความสำคัญ ตลอดจนการมีจิตสำนึกที่ดีต่อสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของบุคคลนั้นไม่สามารถจะวัดออกมาได้โดยตรง จึงจำเป็นต้องอาศัยจากการวัดความคิดและพฤติกรรมที่แสดงออกต่อสิ่งนั้น แล้วจึงนำผลที่ได้มาตีความหมายเป็นจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งสงบ ลักษณะ (2529, หน้า 43) ได้กล่าวถึงการแสดงความรู้สึกว่า “พฤติกรรมที่แสดงออกทางด้านความรู้สึกนี้ประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ ความรู้ความเข้าใจต่อสิ่งนั้น ความรู้สึก

ขึ้นชอบพอใจในสิ่งนั้นและการแสดงออกทางพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น” และนอกจากนี้แล้วจิตสำนึกยังมีส่วนที่สัมพันธ์กับทัศนคติที่เป็นพื้นฐานก่อให้เกิดพฤติกรรมด้านทัศนคติ และยังผลก่อให้เกิดการปฏิบัติตนเอง ซึ่งในการวัดหาคุณลักษณะที่เป็นความรู้สึกของบุคคลนี้จะให้ได้ผลที่ใกล้เคียงกับความจริงมากที่สุดและผลการวัดมีความเชื่อถือได้มากที่สุดนั้น จะต้องใช้เทคนิควิธีที่หลากหลายประกอบกัน กอปรกับต้องใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพเชื่อถือได้สูงสามารถวัดได้ถึงถึงเหตุผลเบื้องหลังของการมีจิตสำนึกหรือไม่มีจิตสำนึก หรือการมีจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นอยู่ในระดับต่ำเพื่อได้ทราบข้อมูลเบื้องต้นในการนำไปใช้ในการแก้ปัญหาวิกฤติทางวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาวัฒนธรรมในระดับชาติต่อไป

จากสภาพการการณดังกล่าวมาแล้วนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการสร้างแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อนำไปวัดหาระดับของการมีจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และเหตุผลเบื้องหลังของการมีจิตสำนึกอยู่ในระดับสูงหรือระดับต่ำหรือไม่มีจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยทำการวัดกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งกำลังจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในภายภาคหน้า เป็นสรรพกำลังสำคัญและทรัพยากรอันทรงคุณค่า ในการช่วยจรรโลงท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างมีความเป็นเอกภาพทางด้านวัฒนธรรมต่อไป

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการสร้าง และพัฒนาแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นให้มีคุณภาพดีและมีความเชื่อมั่นเชื่อถือได้ ตลอดจนวัดหาระดับของจิตสำนึกต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นว่ามีหรือไม่มี และจัดอยู่ในระดับใดตามลำดับขั้นความรู้สึกตามแนวคิดของแคทไวลและคณะ เพื่อจะได้นำผลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการค้นหาเทคนิควิธีที่เหมาะสมในการป้องกันและแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนส่งเสริม และสนับสนุนให้เยาวชนของชาติได้มีจิตสำนึกที่ดีเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นในระดับที่สูง ๆ เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และตระหนักในความสำคัญของสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์อันดีงามของท้องถิ่นและประเทศชาติต่อไป และยังไม่ปรากฏว่ามีงานวิจัยใดเลยที่ได้สร้างเครื่องมือวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สามารถบอกได้ถึงเหตุผลเบื้องหลังของการมีหรือไม่มีจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นเลยหรือการมีจิตสำนึกอยู่ในระดับต่ำ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้สร้างเครื่องมือวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดเชียงใหม่ขึ้นมา เพื่อใช้

ในการวัดหาระดับของจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จะได้นำเครื่องมือดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ทางด้านการศึกษาและวัฒนธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

1. เพื่อสร้างและหาคุณภาพของแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อสร้างเกณฑ์ปกติของแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อสร้างคู่มือการใช้แบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดเชียงใหม่
4. เพื่อหาระดับของจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในสังกัดของกรมสามัญศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติในจังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1. ขอบเขตของประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2 และ 3 ในปีการศึกษา 2541 ในสังกัดของกรมสามัญศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติในจังหวัดเชียงใหม่
2. ขอบเขตของเนื้อหา เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นสถานการณ์เกี่ยวกับการแสดงพฤติกรรม และความคิดเห็น หรือทัศนคติที่บ่งบอกถึงความตระหนักในคุณค่า การเห็นความสำคัญ ความรัก ห่วงเห่น และรับผิดชอบ อันเรียกรวมว่าการมีจิตสำนึกที่ดีเกี่ยวกับสิ่งที่เป็วัฒนธรรมท้องถิ่นของเชียงใหม่ที่แบ่งเป็นหมวดหมู่ตามการจัดหมวดหมู่วัฒนธรรมท้องถิ่นของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่แบ่งเป็น 5 หมวดหมู่ มีความครอบคลุมและสอดคล้องกับขอบเขตและตัวแทนของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้จากการการรวบรวมโดยวิธีการสัมภาษณ์ และใช้แบบสอบถาม ดังนี้

หมวดที่ 1 ธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและศาสนา

หมวดที่ 2 ภาษาและวรรณกรรม

หมวดที่ 3 ศิลปกรรมและโบราณคดี

หมวดที่ 4 การละเล่น ดนตรีและการพักผ่อนหย่อนใจ

หมวดที่ 5 ชีวิตความเป็นอยู่และวิทยาการ

โดยที่วัฒนธรรมตามการแบ่งของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกันกับตามแนวการแบ่งของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ทั้งนี้ในส่วนที่แบ่งโดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติมีความละเอียดมากกว่า และง่ายต่อการจำกัดความให้ชัดเจนลงไปได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงยึดตามการแบ่งของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ที่แบ่งเป็นหมวดหมู่ตามการแบ่งของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

2. การวัดจิตสำนึกครั้งนี้ยึดคุณลักษณะทางความรู้สึกภายใต้ขอบเขตของจิตพิสัยตามแนวคิดของแคทโวลและคณะที่แบ่งวัดอุปประสงค์ทางการศึกษา ออกเป็น 5 ระดับ จากต่ำสุดไปสูงสุด คือ การรับประสบการณ์ การตอบสนอง การให้คุณค่า การจัดระบบคุณค่า และการสร้างลักษณะนิสัยโดยอาศัยคุณค่า

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

จิตสำนึก หมายถึง ความรู้สึกความรู้สำนึกตนของบุคคลโดยที่มีพื้นฐานมาจากการรับประสบการณ์ และความรู้สึกความรู้สำนึกตนนี้จะแสดงออกมาในรูปของพฤติกรรม ความคิดที่มีทิศทางเป้าหมาย ในลักษณะของความรักแท้ ความตระหนัก ความรับผิดชอบ การให้คุณค่า ความสำคัญ มีความต้องการแสดงออกมาในรูปของการปกป้องรักษา ตลอดจนการพัฒนา และปรับปรุงให้มีความดีงามและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น ซึ่งลักษณะเหล่านี้จะแสดงต่อสิ่งของที่เป็นของส่วนรวมที่อาจจะอยู่ในรูปของรูปธรรมหรือนามธรรม

วัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึง แบบแผนของวิถีชีวิตความคิดความเชื่อ ตลอดจนสิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีลักษณะที่เฉพาะตนแตกต่างจากกลุ่มอื่น

อย่างชัดเจน แบ่งเป็น 5 หมวดหมู่ได้แก่หมวดธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและศาสนา หมวดภาษาและวรรณกรรม หมวดศิลปกรรมและโบราณคดี หมวดการละเล่น ดนตรีและการพักผ่อนหย่อนใจ และหมวดชีวิตความเป็นอยู่และวิทยาการ

การรดน้ำคำหัว หมายถึง ประเพณีแสดงความเคารพนับถือ ความกตัญญูต่อ ผู้มีพระคุณ ผู้อาวุโส ผู้ที่มีความสำคัญ และทำประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่น ของชาวพื้นเมืองทางภาคเหนือ นิยมทำกันในเดือน 7 เหนือ ช่วงเทศกาลสงกรานต์

ซิด หมายถึง ข้อห้ามของชาวล้านนาที่ใช้ห้ามหรือสั่งสอนลูกหลานไม่ให้ทำในสิ่งที่ไม่ดี ผิดหลักความเชื่อถือและความเป็นจริง และสามัญสำนึก ถ้าหากฝ่าฝืนทำจะได้รับการติเตียนจากคนในท้องถิ่น เช่น การห้ามถมบ่อน้ำ ปิดกั้นทางเดินของคน ปลุกบ้านคร่อมตอหรือจอมปลวก เป็นต้น

บ้านแบบล้านนา หมายถึง บ้านของคนเมืองเหนือที่มีลักษณะเป็นเรือนไม้ผูกเรือนชนบท เรือนกาแล ที่มีลักษณะโล่งกว้าง ใต้ถุนสูง ทำจากไม้เป็นส่วนใหญ่ มีการวางตัวในแนวเหนือใต้ การแบ่งเป็นส่วนตามความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ มีเขตหวงห้าม มีการแยกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่บริสุทธิ์ ได้แก่ พระพุทธรูป และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางโลก ได้แก่ ผีบรรพบุรุษออก เป็นสัดส่วน มีส่วนประกอบที่สำคัญคือเต็น ค้างหม้อน้ำ เสาเอก เสานาง เรือนไฟ เป็นต้น

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หมายถึง ภาพที่เกิดจากการเขียน การวาด หรือกระทำโดยวิธีอื่นอันทำให้เกิดภาพเพื่อที่จะถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะพบตามวัด ถ้ำ และสถานที่สำคัญของท้องถิ่น เป็นต้น

ศิลปะการแสดงพื้นบ้านของล้านนา หมายถึง การแสดง ดนตรีการละเล่น การระบำรำฟ้อน การกีฬา ที่เป็นเอกลักษณ์ของล้านนา เช่น การขอ การฟ้อนเล็บ ฟ้อนเทียน ฟ้อนสาวไหม ฟ้อนผี ฟ้อนเจิง รำดาบ ดนตรีพื้นเมือง เพลงคำเมือง คำว จ้อย การละเล่นของเด็ก การชนกวาง เป็นต้น

การส่ายมือ(ส่ายวัน) หมายถึง การช่วยเหลือกันในการทำงานที่ต้องอาศัยแรงงานจำนวนมากและจำกัดด้วยเวลา โดยที่จะแลกเปลี่ยนกันเป็นแรงงาน มีลักษณะเช่นเดียวกับการ

ลงแขก เป็นการแสดงถึงความสามัคคี ความเอื้ออาทรเกื้อกูลช่วยเหลือ แบ่งปันซึ่งกันและกัน นิยมใช้กับงานทางด้านการเกษตร และงานบุญต่าง ๆ

การแต่งกายชุดพื้นเมือง หมายถึง การแต่งกายด้วยชุดที่เป็นเอกลักษณ์พื้นบ้านของคนเมื่อนั้นความมีสีสันสวยงาม ความเหมาะสมกับกาลและโอกาส แยกเป็นชุดพิธีและชุดลำลองแยกเป็นชุดของผู้ชายและหญิง รูปแบบทั่วไปของการแต่งคือผู้ชายใส่เสื้อคอจีนผ่ากลางอกตลอด ติดกระดุมแป้น แขนสั้นหรือยาวใส่กางเกงขาก๊วยหรือกางเกงตามสมัยนิยม ส่วนผู้หญิงใส่เสื้อทรงกระบอกแขนสั้นหรือยาว ปุงผ้าขึ้น สำหรับสีของเสื้อผ้าจะเลือกใช้แยกตามงานว่าเป็นงานมงคลหรือไม่เป็นมงคล ส่วนใหญ่มีสีสุภาพเรียบร้อย

แบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึง แบบวัดที่ใช้วัดความรู้สึกตระหนัก ความรักแท้ ห่วงเห่น เห็นความสำคัญ ความรับผิดชอบ อยากปกป้องรักษา มีแนวโน้มของความคิดหรือการลงมือปฏิบัติต่อเนื่องกันจนเป็นนิสัยในสิ่งที่เป็นของส่วนรวม และเหตุผลในการเลือกที่จะทำหรือไม่ทำ ซึ่งเหตุผลดังกล่าวทำให้ทราบถึงการมีหรือไม่มีจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ถ้ามีจัดอยู่ในระดับสูงหรือต่ำ มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิดและแบบเลือกตอบที่ให้เขียนเติมท้ายตัวเลือกเพื่อแสดงเหตุผลในการเลือกตอบตามข้อความหรือสถานการณ์ที่กำหนด

คุณภาพของแบบวัด หมายถึง ลักษณะของแบบวัดในด้านความเที่ยงตรง ค่าอำนาจจำแนก และความเชื่อมั่น

ความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์ หมายถึง คุณลักษณะของเครื่องมือที่สามารถวัดได้ตรงตามความหมายของจิตสำนึกต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นตามการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ

ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง หมายถึง คุณลักษณะของเครื่องมือที่สามารถวัดได้ตรงตามองค์ประกอบหรือโครงสร้างของจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งตรวจสอบโดยการหาสหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรวมจากแบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น กับคะแนนรวมในแต่ละลำดับชั้นความรู้สึกที่แบ่งตามแนวคิดของแคทไวลและคณะ

ค่าอำนาจจำแนกของแบบวัด หมายถึง คุณลักษณะของแบบวัดที่สามารถแยกบุคคลที่มีลักษณะแตกต่างกันออกจากกัน

ความเชื่อมั่นของแบบวัด หมายถึง ความแน่นอนคงเส้นคงวา ความสม่ำเสมอของ
ผลการวัดที่ได้จากแบบวัด หาโดยวิธีหาสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha Coefficient)

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่าจะได้รับประโยชน์ดังนี้

1. ได้แบบวัดจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ตอนต้น
พร้อมทั้งเกณฑ์ปกติ และคู่มือการใช้ แบบวัด
2. ได้ทราบถึงระดับของการมีจิตสำนึกของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัด
เชียงใหม่ว่ามีอยู่ในระดับสูงหรือต่ำ ตามแนวคิดของเครททไวลและคณะ หรือไม่มีจิตสำนึก
เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นเลย พร้อมทั้งได้ทราบถึงเหตุผลเบื้องหลังของการมีหรือไม่มีจิตสำนึก
เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือมีอยู่ในระดับต่ำ เพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการ
ป้องกันหรือแก้ไขปัญาที่เกิดขึ้นกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนการส่งเสริมสนับสนุนให้มีระดับ
ของจิตสำนึกต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นสูงขึ้นต่อไป